

Joakimove spise i njegova proročanstva, zaključili da je s Franjom nastupilo razdoblje Duha Svetoga. To krivo tumačenje Franjinih stigmi uzdrimalo je franjevački red i onodobnu Crkvu. Joakimove ideje, osuđene i na crkvenom koncilu (IV. lateranskom, 1215. g.), nastavile su utjecati na ljudsku želju za slobodom i neovisnošću tako da odjeke njegovih misli nalazimo sve do konca srednjeg vijeka pa i dalje (u filozofiji Kanta i Schellinga).

Ispravno vrednovanje fenomena sv. Franje i izvornog franjevaštva, koje autor donosi na stranicama svoje knjige, nudi sv. Bonaventura i prvotni franjevački umjetnici (Giotto i Cimabue). U nastavku naš autor iznosi bogata svjedočanstva odjeka Franjinih stigmi u duhovnosti i umjetnosti, počevši od onodobnih Franjinih gotovo suvremenika (Giotto, Cimabue) sve do najnovijih vremena i do našijenaca, onih starijih (don Juraj Petrović, fra Fulgencije Bakotić) pa sve do naših suvremenika (Josip Botteri Dini, Kuzma Kovačić, fra Jokaim Jaki Gregov, Ivan Marko Rupnik).

Autor ne propušta donijeti i sam Franjin doživljaj primanja stigmi, Kristovih rana. U susretu s bratom Leonom na podnožju brda La Verna, nakon što je na sebi ponio Kristove rane, brat Leon, zadivljen i prestrašen, traži od Franje da mu kaže riječ koja će obilježiti taj trenutak. Franjo pjeva "Pohvale Bogu Svevišnjemu". U susretu s Bogom, Suncem, Franjo je preobražen, ispunjen Božjom ljepotom koju otkriva u Kristu rassetome tako da i sam postaje odsjaj Božje ljepote; postaje ne samo skladatelj nego i nositelj Božje ljepote.

Na kraju, ostaje nam čestitati i zahvaliti autoru za ovu nadasve potrebnu, ali i uzbudljivu knjigu koja predstavlja istinsko obogaćenje ne samo hrvatske teološke misli nego i umjetnosti pa i kulture općenito. Nadam se da će knjiga biti prevedena na druge jezike jer to zaslužuje.

Mladen Parlov
mparlov@kbj-st.hr

Međunarodni znanstveni skup *Odnos klera i nacije u jugoistočnoj Europi od XIX. do XXI. stoljeća*

Katolički bogoslovni fakultet i Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu te Komisija za povijest jugoistočne Europe glasovite

bečke zaklade *Pro Oriente* organizirali su od 3. do 6. svibnja 2012. u velikoj dvorani KBF-a u Splitu međunarodni znanstveni skup pod nazivom *Odnos klera i nacije u jugoistočnoj Europi od XIX. do XXI. stoljeća*. Prvi je to put u povijesti i Zaklade i njezine Komisije za povijest jugoistočne Europe da se njezin međunarodni znanstveni skup – a do sada ih je, svake druge godine, održan cijeli niz – održava izvan Republike Austrije, te su tim skupom i Split i Hrvatska, kao i dva fakulteta Sveučilišta u Splitu, Filozofski i Katolički bogoslovni, dobili posebno priznanje i čast. Na skupu je sudjelovalo dvadesetak znanstvenika iz Hrvatske, Italije, Slovenije, Slovačke, Njemačke, Austrije i BiH, a njihova će predavanja biti objavljena u posebnom zborniku, u nizu zbornika radova s do sada održanih međunarodnih znanstvenih skupova Komisije za povijest zaklade *Pro Oriente*.

Obraćajući se sudionicima skupa, splitsko-makarski nadbiskup dr. Marin Barišić istaknuo je kako Poslanica Hebrejima govori o tomu da se svećenik uzima “iz naroda za narod”, a kako u evanđelju Isus riječima da mu je “žao naroda” na neki način želi unijeti dimenziju samilosti i brige prema čovjeku i narodu. Stoga odnos klera i nacije, naglasio je nadbiskup, treba promatrati teološki i eklezijalno, jer on nije samo povijesni nego i pastoralni, nije samo antropološki nego i teološki. “Pojam pleme, narod i društvo kroz povijest se mijenja, ali temeljna odrednica katoličkoga svećenika uvijek ostaje, jer svećenik nije vezan unutar granica svojega naroda, a, osim toga, narod Božji ne poznaje granice”, zaključio je nadbiskup Barišić. U tom je surječju dodao da je dimenzija naroda konkretna i utjelovljena u svoju kulturu i vrijeme, ali da ona time nije vezana ni ograničena.

Rektor splitskoga Sveučilišta prof. dr. Ivan Pavić istaknuo je da je suvremena zapadna civilizacija u bitnomu kršćanska civilizacija, a obje temeljne ideje na kojima počiva – ideja svjetske zajednice i ideja svjetske povijesti – izvorno su kršćanske. “Ideja svjetske zajednice rezultat je dosljednog promišljanja izvorno kršćanske postavke da su svi ljudi bez razlike djeca Božja, a ta ideja kroz proces globalizacije danas i praktično zaživljava. Ideja svjetske povijesti ‘humanizirana’ je ideja Božjega plana o spasu svijeta i svih njegovih bića, pri čemu čovjek ima osobitu ulogu”, istaknuo je dr. Pavić, te dodao kako ove dvije kršćanske ideje imaju šansu postati temeljem ne samo zapadne nego i svjetske civilizacije. “Naša civilizacija nije kršćanska samo po apstraktnim načelima nego i po praktičnom, odlučujućem utjecaju klera u njihovoj realizaciji. Doprinos klera pritom je posebno bio značajan u civiliziranju

malih naroda, izloženih najvećim povijesnim iskušenjima, kao što je hrvatski”, naglasio je rektor Pavić. Po njegovu tumačenju pojmovi klerik, intelektualac i članovi akademske zajednice vrlo su bliski. “Ustvari, i sama ideja intelektualca proizišla je iz pojma i uloge klerika. Kad se kaže kler ‘samo prenosi riječ Božju’, prečesto se zaboravlja da tu ‘riječ’ kler mora i oblikovati”, kazao je rektor Pavić.

Dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu prof. dr. Ante Vučković kazao je da je odnos klera i nacije iznimno važan, ali da ga moramo promatrati u dvojakom svjetlu. S jedne strane, to je nalik grčkoj riječi *farmakon*, koja je s Derridaom u posljednje vrijeme ušla u optjecaj, a vrlo je blizu otrovu i lijeku. S druge strane, taj je odnos na ovim prostorima od iznimnog značenja zbog razumijevanja nas samih i zbog trijeznog pristupa povijesti. Govoreći o pisanju povijesti, dr. Vučković je naglasio kako ono treba “proširiti, ispraviti i kritizirati naše pamćenje”, jer se na taj način stvara pogled “koji nam može olakšati da bolje vidimo sami sebe razumijevajući se iz svojih korijena”. “Kler je posve neshvatljiv ako ga se ne vidi u svjetlu odnosa s Bogom”, kazao je Vučković, te izrazio nadu da će simpozij – bacajući svjetlo na odnos klera i nacije – vidjeti i pokretačku snagu povijesti i pokretačku snagu klera te tako, na neki način, pružiti lijek našoj memoriji, ojačati trijeznost povijesti i umanjiti naše zaborave.

Dekan Filozofskoga fakulteta u Splitu prof. dr. Marko Trogrlić istaknuo je da u europskoj povijesti, kulturi i politici, posebice onoj na prostorima srednje i srednjoistočne Europe, kler zauzima posebno i veoma značajno mjesto. Bez njega i njegova prinosa ta se povijest, općenito uzevši, ne može ispravno, objektivno i cjelovito vrednovati, što posebice vrijedi za razdoblje tzv. “vijeka nacija”, tj. XIX. stoljeće. Stoga je nepristrano znanstveno razmatranje i raščlamba uloge klera i klerika u burnim i slojevitim procesima tog razdoblja veoma zahtjevna i složena te ju treba osloboditi neutemeljenih, neznanstvenih i paušalnih predrasuda i prosuđivanja, inspiriranih motivima ideologizirane historiografije, pisane na onim prostorima srednje i srednjoistočne Europe koji su se gotovo tijekom pola XX. stoljeća nalazili unutar granica nekadašnje “željezne zavjese”. U tomu je smislu, naglasio je dekan Trogrlić, “utjecaj klera na oblikovanje nacionalnog identiteta od kraja XVIII. stoljeća pa gotovo sve do naših dana, prevažan čimbenik u srednjoj i istočnoj Europi i treba ga sagledavati i u općeeuropskom kontekstu onog doba, ali i u najnovijem globalnom kontekstu kao i u kontekstu nadiruće sekularizacije”. Istaknuo je

ulogu dvojice hrvatskih klerika iz XIX. stoljeća: biskupa Josipa Jurja Strossmayera na hrvatskomu sjeveru i don Mihovila Pavlinovića na hrvatskomu jugu, naglasivši: “Obojica su svećenici i veoma su zaslužni za hrvatske nacionalno-integracijske procese te tako za oblikovanje, etabliranje i afirmaciju hrvatske nacije kao moderne nacije”, istaknuo je dr. Trogrlić, koji je održao i prvo predavanje o temi “Kler u Hrvatskoj i njegova politička uloga u XIX. stoljeću – glavni protagonisti”.

Potom je prof. dr. Aleksandar Jakir (Split) govorio o konfesionalnim obilježjima i kulturalnim miljeima u procesu oblikovanja modernih nacionalnih identiteta, na primjeru Dalmacije u XX. stoljeću. Nakon kratke stanke prof. dr. Nediljko Ante Ančić (Split) izlagao je na temu “Kler i politika u katoličkoj publicistici u Hrvatskoj (1991.-1995.)”. U poslijepodnevnom dijelu programa održano je nekoliko predavanja, koja su započela izlaganjem prof. dr. Josipa Vrandečića (Split), o prosvjedima talijanske zajednice u Zadru protiv nadbiskupa Grgura Rajčevića godine 1894. Prof. dr. Massimiliano Valente (Rim) razlagao je o Vatikanu i katoličkom pitanju u prvoj Jugoslaviji, a doc. dr. Aleš Maver (Maribor) održao je predavanje “Uloga klera u procesu nacionalne emancipacije Slovenaca”. O ulozi katoličkoga klera u slovačkoj naciji od početaka pa do prve polovice XX. stoljeća izlagao je doc. dr. Luboslav Hromják (Spišske Podhradi). Zadnje predavanje tog dana održao je profesor dr. Stefano Trinchese (Pescara / Chieti) pod nazivom “Narodna stranka u Italiji”, s posebnim osvrtom na njezinu genezu i djelovanje, u kojoj su značajnu ulogu odigrali brojni protagonisti iz redova klerika, među kojima posebno mjesto zauzima don Luigi Sturzo. Nakon završne rasprave sudionike simpozija primio je nadbiskup Barišić upriličivši prigodni domjenak u Nadbiskupskom ordinarijatu u Splitu.

Program drugoga dana simpozija, u petak 4. svibnja, započeo je predavanjem doc. dr. Ivice Šarca (Mostar) “Uloga klera u procesu formiranja nacionalnog identiteta Hrvata u Bosni i Hercegovini u prvoj polovici XX. stoljeća”. Potom je izlaganje održao prof. dr. Adnan Jahić (Tuzla) o temi “Stav bosansko-hercegovačkih ulema prema nacionalnom pitanju u monarhističkoj Jugoslaviji”, a prof. dr. Katrin Boeckh (Regensburg) usredotočila se na pitanje klera u historiografiji i perspektive za pisanje povijesti Crkve i vjere u jugoistočnoj Europi. Poslijepodnevni dio programa otvorio je svojim predavanjem prof. dr. Vasilios Makrides (Erfurt), govoreći o kleru i naciji u pravoslavnoj Grčkoj (XIX.-XXI. stoljeće): Anatomija i bilanca

tijesnog i višeslojnog odnosa, dok je prof. dr. Oliver Schmitt (Beč/Wien) u svojem izlaganju razložio odnos Pravoslavne crkve i desnog ekstremizma u Rumunjskoj u međuratnom razdoblju. Nakon završne rasprave uslijedilo je zajedničko razgledavanje Splita, a u subotu 5. svibnja upriličen je izlet na Visovac te u večernjim satima sudjelovanje na koncertu Mješovitoga prvostolnog zbora sv. Dujma u splitskoj katedrali sv. Dujma.

U predavanjima je došlo do izražaja da je tema odnosa klera i nacije od XIX. do XXI. stoljeća izazov kojemu se može odgovoriti samo multidisciplinarnim i interdisciplinarnim pristupom koji će u obzir uzeti ne samo faktografske datosti nego i svu slojevitost i fenomenologiju koji stoje u temeljima i u sadržaju takva odnosa. Neosporno je da je nemoguće, osobito na prostoru srednje, istočne i jugoistočne Europe, sagledati i raščlaniti oblikovanje nacionalnih identiteta, a da se ne sagleda mnogovrsna i kompleksna uloga klera u tim procesima. U nekim slučajevima nacionalnih pokreta ne bi ni bilo, na – za ove prostore – specifičan način, bez protagonista iz redova klera i aktivnosti njegovih pripadnika. Valjalo je, stoga, ponajprije razlučiti što je to kler, s kojim opsegom i u kojim sadržajima rabimo tu riječ kad je govor o njegovu odnosu spram nacije i nacionalnog. Odnos klera i nacije promatran je u kontekstu modernizacijskih iskoraka na području srednje, istočne i jugoistočne Europe jer su oni ključni za točno razumijevanje ukupnoga povijesnog razvoja od kraja XVIII. do početka XXI. stoljeća; potom u općem europskom i najnovijem globalizacijskom kontekstu te u kontekstu nadiruće sekularizacije. Sudionici su nastojali razmotriti i statičnost i dinamičnost u odnosima klera i nacije u razmatranom razdoblju te ulogu pojedinaca i vjerskih zajednica kojima su pripadali, kao takvih. U konačnici je zadaća bila sagledati taj odnos s motrišta razvoja interkonfesionalnih i ekumenskih nastojanja, njihova razvoja i njihovih prošlih i sadašnjih zahtjeva i perspektiva. Skup je, dakle, imao nakanu na znanstven i nepristran način pristupiti obradi argumenata koji se odnose na ovu temu te na temelju iznesenog dati cjelovitu sliku o odnosima klera i nacije u jugoistočnoj Europi od XIX. stoljeća do naših dana.

Silvana Burilović
silvana.burilovic@st.t-com.hr